

toen de Over-
ghezel aan
oprichten van
belemmeren of
hierleggen met
gerust, voor-
eigen roeping
den, zooals op
geset door Dr.
akmaal, Deel I
1851 Minister
enwet indische,
uitgave, dat de
publieke dienst
n allerlei dwin-
koninkwille
Groen en zijn
geprotesteerde,
n zelf zulk een
op, dat dit
meenen aanval

Volgens Groen en zijn vrienden sloeg dit
nitsluitend op het burgerlijk bestuur,
maar niet op het kerkelijk ambestuur,
behoefde het verslag van den Koning dus
ook alleen te gaan over de verrichtingen
van de burgerlijke armenzorg. Maar zelfs
Prof. Fabius acht in zijn Sociale vraag-
stukken pag. 300 de argumenten voor
deze exegese aangevoerd toch minder
juist, en het ontbreken van het woord
burgerlijk of openbaar schijnt metterdaad
niet te duiden, dat de Grondwetgever be-
doeld heeft, dat de regeling door de
wet en het Koninklijk verslag het amb-
bestuur in het algemeen zou gelden, dus
ook de kerkelijke armenzorg. En in elk geval
aan de Regeering, die in haar conscientie
verplichting oplegt, niet anders doen, zoo-
lang de Grondwet niet herzien is, dan deze
verplichting uit te voeren.

Dit laatste is naar het ons voorkomt en
in 1854 en thans wederom te veel uit het
oog verloren. In 1854 heeft men, om aan
de klem van het argument, dat destijds
door de Regeering telkens werd aangevoerd,
te ontkomen, aan het bedoelde Grondwets-
artikel een verklaring trachten te geven,
die met de letterlijke bewoordingen van
dit artikel toch kwalijk te rijmen valt. En
thans is men over de verplichting, die de
grondwet ten deze aan de Regeering oplegt,
geheel heengegleden. Natuurlijk kan de
vraag gesteld worden, of heel dit grondwets-
artikel wel deugt; of het niet een uiterst
gevaarlijk beginsel is, dat het ambestuur
een voorwerp is van regeeringszorg en door
de wet moet geregeld worden; of zich daarin
feitelijk, evenals bij het artikel over het
openbaar onderwijs, niet de gedachte uit-
spreekt, dat onderwijs en armenzorg eigenlijk
een tak zijn van een publieken staatsdienst,
waardoor de Overheid heeft te zorgen. Zelfs
de uitdrukking, dat de Overheid de armen-
zorg overlaat aan de kerkelijke en particu-
liere liefdadigheid, achten we in verband met
dit grondwetsartikel een zeer gevaarlijke
uitdrukking, en we begrijpen niet, dat deze
uitdrukking in de bestaande Armenwet,
geprezen is zelfs van Gereformeerde zijde.
Maar hoe principieel ons bezwaar ook
tegen Artikel 193 moge zijn, omdat hierin
het vitium originis van heel den toestand
schuilt, zoolang dit artikel bestaat, kan aan
de Regeering geene verwijt worden gemaakt,
dat zij dit artikel uitvoert, en strekt het
haar eer tot lof, dat zij bij die uitvoering nog
getracht heeft zooveel mogelijk de gevaar-
lijke gevolgen van dit artikel te vermijden.
Alleen zou de vraag mogen gesteld worden,
of de Regeering niet wijzer had gedaan,
nu de Grondwetswijziging toch op komst
is, ook Artikel 193 te herzien en eerst
daarna een nieuwe Armenwet op grondslag
van deze nieuwe grondwet voor te stellen.
Tal van moeijlichkeiten, waarvoor de Kerken
thans staan hadden dan ondervangen kun-
nen zijn. Nu zal men steeds op het be-
zwaar stuiten, dat de Kerken tegen
verschillende bepalingen van de Armenwet
bedenking hebben en de Rekeering daarop
antwoorden zal: zelfs al erken ik de juist-
heid deser bedenkingen, ik kan niet anders
handelen, want de Grondwet dwingt me.

Dr. H. H. K.

Wij Gereformeerden zullen plezier beleven
van dit boek.

Onze VORTIUS, buiten onze kringen, de
verlans muskende, zal er beter door gekend
en als man van betekenis door erkend worden.

Het moge al waar zijn wat BUKEN HURY
in diens LAND van REMBRANT ergens van hem
zeft, dat hij „aan de europesche gedachte
niets heeft toegevoegd”. — uit dit werk zal men
leeren, dat en hoe hij het theologisch denken
van het calvinistisch protestantisme althans heeft
verhelderd.

Geen Pater ecclesiae was hij als CALVIJN, maar
Doctor ecclesiae als THOMAS van AQUINO
en Aristotelicus als deze, doch zonder als deze
ook zeld wijzeer te zijn. Toch zal men, door wat
DUKER daaromtrent hier nog eens verhaalt,
moeten toestemmen, dat het getuigt van zijn
wijsgeerigen zin, dat hij, ook zonder van de in
zijn tijd met DES CARTES opkomende „nieuwe
philosophie” het sijne te snappen, terstond en
als bij intuïtie het gevaar voelde dat in haar
voor de Theologie stak.

De geschiedenis van de Gereformeerde Theo-
logie, uitlopend, omstreeks 1750, op een
debaat, heeft VORTIUS op dit stuk in het gelijk
gesteld en een artikel in de REVUE DES DEUX
MORDES deed dit ook nog eens ten jare 1891.

Niet op COCCJEUS en diens met het Carte-
sianisme zoo innig verbonden school, maar op
VORTIUS ging dan ook de, in de laatste helft
der vorige eeuw ten onzen hernieuwde be-
oefening der gereformeerde Theologie weer terug,
om haar van hem uit verder te ontwikkelen.

Om mijn lezers, die met dit werk van Dr.
DUKER nog geen kennis hebben gemaakt, er
eenig denkbeeld van bij te brengen, laat ik hier
afdrucken den inhoud van het nu compleet ge-
wordene IIe deel.

Eerste Hoofdstuk.
De openingsdisputatie. Naeranus en
Batellier . . . . . bl. 1—70

Tweede Hoofdstuk.
Eene desperate zaak. De Bossche
broederschap . . . . . „ 71—131

Derde Hoofdstuk.
De nieuwe filosofie. Regius en
Descartes . . . . . „ 132—201

Vierde Hoofdstuk.
Coccejus en Heidanus. Puriteinsche
„preceyheit” . . . . . „ 202—270

Vijfde Hoofdstuk.
„Roepende” zonden en kleine on-
gerechtigheden . . . . . „ 271—354

Bijlagen . . . . . I—C.

Dit vijfde hoofdstuk vormt nu het thans ver-
schene 3e stuk van deel II.

Er wordt eerst in gehandeld van „de roepende
zonden”.

„Onder den term „roepende zonden”, om vraag
roepende zonden is in de kerkelijke ethiek en
velelei verstaan. Dr. DUKER deelt hier mede
hoe Voetius er ook onder verstonnd het bedrijf
der „lombarden” of de houders van pandj-
huizen en dit in verband vooral met den
woeker. Hoe hij dan dit sociale euvel — de
meest wreke de „tafelhouders” eischen was
32 1/2 pct. — op zijn colleges besprak en wel
in een dubbele disputatie, waarin hij de vragen
beantwoordde: „wat onder woeker is te verstaan?”
en „is het geoorloofd geld tegen interest uit te
leenen?” Naar aanleiding van de kwestie der
„pandjhuizen” alzo is deze disputatie een
merkwaardige bijdrage voor het zedelijk vraag-
stuk van het geoorloofd van de „renten”.
VORTIUS zegt daaromtrent, evenals reeds CALVIJN
had gedaan, en dat tegenover het doctrinarisme
dat zich o. a. op Aristoteles „geldt jongt niet” be-
riep, — zeer verstandige dingen.

Een tweede, in VORTIUS' oogen „roepende”
sonde en daarom door hem bestreden, was de
bestemming, te Utrecht gegeven aan de in-
komsten der vijf kapittelgoederen, die na de
Reformatie uit roomsche in gereformeerde
handen overgegaan. „Illustre families werden uit
de inkomsten daarvan, door het toekennen van
prebenden en beneficiën ruimschoots bevoor-
recht”. Over den befaamden strijd van VORTIUS
daarop handelt DUKER van p. 294—334.

Daarna, tot op p. 340 over VORTIUS' bestrijding
van wat hem eveneens een „roepende sonde
was, het „patronaatschap”, waardoor in de kerken
vaak „onbekwame predikanten werden inge-
drukt door jonkers of door Magistraatspersonen,
met voorwending dat zij „patronatus hadden”.

Op p. 360 komt de geleerde schrijver dan
tot VORTIUS' bestrijding van wat voor desen
wel geen „roepende zonden”, maar toch „onge-
rechtigheden” waren.

Hierto behoort dan allereerst het „hasard-
spel”, om het even hoe dit plaats vond; met
kaarten of dobbelsteenen; op het gansen of op
het uilenbord”. De zaak hing voor VORTIUS
saam met het misbruik, dat er van Gods Naam
werd gemaakt, onder anderen, door het lot, en
hij heeft er, zooals DUKER dan ook vermeldt
en nauwekeurigh beschrijft, een afzonderlijke dis-
putatie aan gewijd.

Het slot van dit 3e stuk en daarmede van
het IIe deel is gewijd aan de beschrijving van
VORTIUS' strijd tegen een in zijn oogen andere,
zij het ook minder groote ongerechtigheid:
„het vergeselschapen met het orgel van den
kerck-zang der gemeente”.

Na de lesing van dit zoo interessante hoofd-
stuk kwam de vraag bij mij op, of van VORTIUS'
standpunt bezien, dat kleine ongerechtigheden
in den titel wel geheel juist is?

Van het 3e deel wordt in het andere nu ver-
schene stuk, in het eerste hoofdstuk onder den
titel: DE HOOGLEERAAR, een beschrijving gegeven
van VORTIUS' lofsgeveallen gedurende zijn profes-
soraat.

Bijzonder belangrijk is wat hier wordt mede-
gedeeld omtrent diens „methodus docendi” —
of de wijze waarop hij zijn onderwijs had in-
gericht.

Dr. DUKER heeft daarbij niet verzuimd de
werken van den hoogleeraar, die uit dat onder-
wijs zijn ontstaan, uitvoerig te beschrijven.

Allereerst de EXERCITIA ET BIBLIOTHECA
STUDIOSI THEOLOGIAE, een theologische Encyclo-
paedia en bibliographic. (p. 28—32).

Verder, de DISPUTATIONES THEOLOGICAE
SELECTAE in V deelen, vrucht van zijn Zater-
dags disputcollege over allerlei onderwerpen
uit de dogmatiek en de ethiek. (p. 32—p. 51).

Dan, TA ASKRIKA SIVE EXERCITIA TIR-
TATIS, de schools-mystieke handteeling voor
het godsdienstig-zedelijk leven. (p. 51—58).

Eindelijk, het vierde standaard-werk, de
POLITICA ECCLESIASTICA, het bekende leerboek
van kerkrecht. (p. 58—74).

De klaarheid en diepte waarmede Dr.
DUKER deze hoofdwerken van VORTIUS be-
schrijft; de citaten en toelichtingen die hij
daarbij telkens aan den voet der bladzijden
geeft, maken dit hoofdstuk tot een voortref-
lijke isagoge of inleiding tot de schriften van
den kerkleeraar.

Den sijn deze, met groote akribie vermelde
citaten, welke met de toelichtingen en de, achter
ieder deel gevoegde, zoo belangrijke Bijlagen
het werk maken tot een studieboek.

Maar ook aan het niet-theologisch geschoolde

publiek onder ons, voor hetwelk de noten en
Bijlagen een waarschijnlijk al te zware kost is,
kan ik dit werk als *leest* aanbevelen.

Dr. DUKER, die zijn stof zoo volkomen be-
heerscht, geeft in den tekst zelf een voor ieder
beschaaft mensch verstaanbare en in zeer on-
derhoudend stijl geschreven levensbericht van
GISEBERTUS VORTIUS.

Hier is de historie-schrijver aan het woord.
De echte.

Achter zijn tweede deel liet de schrijver als
„motto” 'n woord afdrukken van WITEN-
BOEKERT.

In neem daar alleen dit uit over:
„Een historij-schrijver behoort onpartijdig
te wezen, immers onpartijdig te schrijven. Daar
passie domineert, daer heeft seiden reden of
waarheid plaats.”

Een motto dat ook vóór de GISEBERTUS
VORTIUS van Dr. DUKER geen ongepast figuur
zou maken.

Moge dit werk van den niet-gereformeerden
doctor Theologiae over den grooten Doctor der
gereformeerde kerk onder ons, zoo door vak-
mannen als leeken in het vak der Theologie,
met dankbaarheid aanzwaard, ruim gekocht en
druk gelezen worden.

En dat niet slechts in EUROPA, maar ook
onder onze kerkelijke vrienden in AMERIKA
en ZUID-AFRIKA.

G.

Officieel Bericht.

VENLO. Het waren voor de Gereformeerden
te deser plaats gewichtige, maar tevens ver-
rijdende dagen die se den laasten tijd doorleef-
den. Mocht onder leiding van haren consul-
dent heer Both van Eindhoven, en met mede-
werking van den kerkeraad van Helmond den
8en Maart j.l. de instelling van de kerk van
Venlo plaats hebben, aan den avond van
22 Maart d.o.v. werden de gekozen broeders,
de onderlingen Eijkmann en Koerselman, en de
diakenen van Baardwijk en Meljor, door
denzelfde leeraar in hunne amten bevestigd.

Al deze gebeurtenissen, die onder den zegen
des Heeren hier mochten plaats vinden, zijn
mede een gevolg van den onvermoeiden arbeid,
door den heer Dekker in den dienst der Evan-
gelisatie hier en elders in Limburg verricht.

Zegene de Heere zijnen verdere arbeid, ook
nu hij, ingevolge besluit van de classis 's-Hertog-
bosch, mag staan naar den Dienst des Woords
en der Sacramenten, en komte die arbeid in
hoofdzake de kerk van Venlo ten goede. Moge
se bovenal strekken tot eer van 's Heeren naam
en uitbreiding van Zijn Koninkrijk.

Deze jeugdige kerk, de eerste Gereformeerde
kerk in Limburg, zij in aller voorbede aanbe-
volen.

Namens den kerkeraad:
G. J. KOEISELMAN, scriba.

Voorloopig adres: G. J. Koerselman, Venlo,
Retraitelaan 7.

Aan de Geref. Kerken in Nederland.

De deputaten voor de Zending onder de
Joden van de Geref. Kerken in Nederland
ontvingen van den kerkeraad der Geref. Kerk
van Rotterdam het verzoek, aan de kerken het
volgende mede te deelen:

De kerkeraad heeft zijn genoodzaakt gezien,
gehoord het rapport zijner deputaten, om alle
verband met de Vereeniging „Mordechai” Zending
onder de Joden alhier drijvend, te verbreken.

Op grond van deze mededeeling verzoeken
de deputaten aan de kerken, geen sprekers
namens die Vereeniging meer toe te laten en
giften, collecten enz. toe te zenden aan de door
de Synode benoemde deputaten.

Tevens vermelden deputaten nog, dat naar
de acta der laatst gehouden Generale Synode
de classis Rotterdam in hare December-vergadering
in de plaats van Ds. A. van Veelo heeft
benoemd Ds. H. C. v. d. Brink van Rotterdam.

De deputaten voornoemd:
J. DOUMA, voorzitter.
H. C. v. d. BRINK.
J. D. v. d. VELDEN, scriba.

Rotterdam, 29 Maart 1911.

P.S. Andere kerkelijke bladen worden verzocht
dit bericht over te willen nemen.

Buitenland.

Gemengd Nieuws.

Men wil te Eisenach in Thüringen voorstellingen
geven van het lijden van Christus, echter niet op
de manier waarop dit in Oberammergau om de
tien jaar geschiedt. Daar geven de dorpelingen om
de tien jaar tooneelvoorstellingen die het lijden en
sterven van den Christus moeten afbeelden. Met
hoeveel devotie de inwoners van Oberammergau
die voorstellingen geven, toch is voor den opsche-
gelooftige de gedachte reeds stuitend, dat hetgeen
het heilige der heilige is, in de Openbaring Gods
op het toneel wordt gebracht. Maar wat dan te
zeggen van het voornemen om in den Stadschouw-
burg in de maand Augustus door tooneelspeelers
van beroep z.g. vrome spelen te laten geven? De
Vorstand der Evangelische gemeente te Eisenach
heeft reeds zijn protest laten hooren en betoogde
dat de Christus van het toneelstuk dat opgevoerd
worden zal, in tegenspraak is met het godsdienstig
bewustzijn van het Protestantisme, zij, van het
Christendom in het algemeen. Dr. Frerichs, die in
genoemde Vorstand het op te voeren toneelstuk
critiseerde, legde daarbij vooral den nadruk op
het feit, dat daarin Jesus voorgesteld wordt als
de onechte zoon van Herodes en optreedt als
verdediger der vrije liefde. De vergadering besloot
met algemeene stemmen op één na, de verklaring
af te leggen, dat de opvoering van het toneelstuk
te betrouwen zou zijn, daar de Christus van dat
stuk in tegenspraak is met het godsdienstig be-
wustzijn des volks. Alleen de Oberammergauers
was het met die verklaring niet eens. Hoe jammer
dat deze Vorstand zich niet verheffen kon tot het
standpunt, dat het een smaadheid is den Heere
der Gemeente aangedaan, wanneer men Hem
sprekend, getuigend, lijdend en stervend op het
toneel brengt. Het schijnt echter dat tot het
kwaad reeds ten volle besloten is; de contracten
zijn gesloten, daarom heeft Eisenach's burgemeester
zich zeker niet naar het protest van de meer-
derheid van den Vorstand willen voegen.

WINKEL.

Door Kinderen.

AAN VRAGERS.

Waarom leest men herhaaldelijk, dat Abraham
en andere aartsvaders naar Egypte gingen om
koren te koopen, als er in hun land hongers
was? Had Egypte dan zooveel meer koren dan
Kanaän, dat toch ook een vruchtbaar land was,
waar graan groeide? W. te G.

Ongetwijfeld was Kanaän oordits een vrucht-
baar land. Het „vloeide van melk en honig.”
Ook was er veel koren. Dat weten we uit het
Nieuwe Testament, maar ook reeds in het
Oude Testament, Psalm 65: 10 tot 14: